

Psychologische belemmeringen voor het gebruik van zorgtoeslag en kindgebonden budget

Wetenschappelijk artikel: Simonse, O., Knoef, M., Van Dillen, L. F., Van Dijk, W. W., & Van Dijk, E. (2023). Psychological barriers to take-up of healthcare and child support benefits in the Netherlands. *Journal of European Social Policy*. <https://doi-org.ezproxy.leidenuniv.nl/10.1177/09589287231164343>

Onderzoek in het kort

Sociale voorzieningen, zoals toeslagen, bieden inkomenszekerheid voor financieel kwetsbare huishoudens. Maar deze sociale voorzieningen worden in de praktijk niet altijd gebruikt. Om te onderzoeken welke factoren hier verband mee hebben, is er een vragenlijst afgenomen bij meer dan 900 Nederlanders met recht op zorgtoeslag of kindgebonden budget. Het onderzoek laat zien dat veel mensen onzeker zijn of ze recht hebben op toeslagen. Het waargenomen recht op toeslagen blijkt het sterkst samen te hangen met niet-gebruik van beide toeslagen. Voor zorgtoeslag speelt het daarnaast een rol in hoeverre iemand deze toeslag nodig heeft om rond te komen (de ervaren noodzaak). Steun van anderen en kennis blijkt niet samen te hangen met niet-gebruik. Om het niet-gebruik tegen te gaan lijkt het het meest kansrijk om mensen persoonlijk te wijzen op het feit dat ze mogelijk recht hebben op een toeslag.

Zie onderaan een begrippenlijst voor de termen *executieve functies*, *zelf-effectiviteit* en *waargenomen recht*.

Achtergrond

Sociale voorzieningen bieden inkomenszekerheid voor financieel kwetsbare huishoudens en kunnen financiële problemen tegengaan. Maar er wordt niet altijd gebruik van gemaakt. De schattingen van niet-gebruik lopen uiteen. Van ongeveer 10% voor huurtoeslag, zorgtoeslag en kindgebonden budget, tot 50% voor gemeentelijke regelingen, zoals de collectieve zorgverzekering. Veel mensen denken ten onrechte dat ze geen recht hebben op toeslagen (20% voor zorgtoeslag en 16% voor kindgebonden budget). Vanuit beleidsperspectief betekent dit dat het doel van toeslagen niet volledig wordt bereikt. Daarnaast kan het niet-gebruik van sociale voorzieningen financiële problemen en armoede verergeren. Om het gebruik van sociale voorzieningen te vergroten, is het belangrijk om te onderzoeken welke factoren samenhangen met niet-gebruik. In dit onderzoek werd onderzocht hoe verschillende psychologische factoren verband houden met niet-gebruik. In dit geval specifiek met zorgtoeslag en kindgebonden budget.

Welke factoren samenhangen met niet-gebruik van sociale voorzieningen werd geanalyseerd op basis van het COM-B model¹. Het COM-B-model is een wetenschappelijk onderbouwd gedragsmodel. Het bestaat uit drie groepen factoren die gedrag verklaren: capability (C), opportunity (O) en motivation (M), oftewel capaciteit, gelegenheid en motivatie. In dit onderzoek werd bekeken wat verband houdt met het niet-gebruik van zorgtoeslag of kindgebonden budget. Hierbij werd gekeken naar de factoren executieve functies, kennis, zelf-effectiviteit en financiële stress (capaciteit); administratieve rompslomp en de steun van anderen (gelegenheid); en waargenomen recht, ervaren noodzaak, angst voor terugvorderingen en stigma (motivatie).

Figuur 1. COM-B Model

Deelnemers

In totaal hebben er 951 mensen deelgenomen aan het onderzoek. Van 46 deelnemers kon het recht op de twee toeslagen niet worden vastgesteld vanwege het ontbreken van inkomensgegevens. De gegevens van deze deelnemers werden niet meegenomen in de analyses. Van de overgebleven 905 deelnemers was 52% vrouw en 48% man. De leeftijd van de deelnemers varieerde tussen de 20 en 93 jaar. De gemiddelde leeftijd was 57.

Methode

Voor dit onderzoek is er gebruik gemaakt van een vragenlijst met verschillende schalen. Allereerst werd er aan de deelnemers gevraagd of ze zorgtoeslag en kindgebonden budget hadden aangevraagd. Vervolgens kregen de deelnemers vragen over hun kennis over deze twee toeslagen. Daarna zijn er verschillende vragen gesteld over de volgende factoren: executieve functies, kennis, zelf-effectiviteit, waargenomen recht, ervaren noodzaak, financiële stress, administratieve rompslomp, sociale steun, angst voor terugvorderingen en stigma. Daarnaast is in de analyses rekening gehouden met een mogelijk verband met inkomen, de hoogte van de toeslag, leeftijd, sekse, huishoudsamenstelling en opleidingsniveau.

1. Michie S, van Stralen MM and West R (2011) The behaviour change wheel: A new method for characterising and designing behaviour change interventions. *Implementation Science* 6(1): 42. DOI: 10/cdjwhh.

Resultaten

Zorgtoeslag

Uit de resultaten blijkt dat het aanvragen van zorgtoeslag positief samenhangt met waargenomen recht en de ervaren noodzaak. In tegenstelling tot het theoretische model hangen executieve functies, kennis, zelf-effectiviteit, administratieve rompslomp, steun van anderen, angst voor terugvorderingen, financiële stress en stigma niet samen met niet-gebruik van zorgtoeslag. Verder blijkt leeftijd en inkomen wel samen te hangen met het wel of niet aanvragen van zorgtoeslag: hoe hoger de leeftijd, hoe hoger het niet-gebruik van deze toeslag. Hetzelfde geldt voor inkomen: hoe hoger het inkomen, hoe hoger het niet-gebruik.

Kindgebonden budget

Uit het onderzoek blijkt dat het aanvragen van kindgebonden budget alleen samenhangt met waargenomen recht. De ervaren noodzaak blijkt hier geen verband te houden met niet-gebruik. Ook hier vinden de onderzoekers geen ondersteuning voor samenhang met executieve functies, kennis, zelf-effectiviteit, administratieve rompslomp, steun van anderen, angst voor terugvorderingen, financiële stress en stigma. Van de controlevariabelen blijkt alleen inkomen samen te hangen met het niet-gebruik van beide toeslagen (hoe hoger het inkomen, hoe hoger het niet-gebruik van kindgebonden budget).

Aanvullende analyses

Vervolgens werd gekeken welke factoren samenhangen met het waargenomen recht op een toeslag. Aanvullende analyses geven aan dat het waargenomen recht op zorgtoeslag positief samenhangt met de ervaren noodzaak en zelf-effectiviteit. Terwijl het negatief samenhangt met executieve functies, angst voor terugvorderingen, financiële stress en stigma. De extra analyses geven ook aan dat deze factoren niet samenhangen met het waargenomen recht op kindgebonden budget.

Discussie

Veel mensen denken ten onrechte dat ze geen recht hebben op toeslagen. Daarnaast zijn veel rechthebbenden onzeker of ze in aanmerking komen. Uit dit onderzoek blijkt dat het gebruik van toeslagen voor zowel zorgtoeslag als kindgebonden budget het sterkst samenhangt met het waargenomen recht op de betreffende toeslag. Het gebruik van zorgtoeslag hangt daarnaast ook samen met de ervaren noodzaak om de toeslag te gebruiken.

Deze bevindingen dragen bij aan het begrijpen welke factoren het meest verband houden met het gebruik van sociale voorzieningen. De resultaten van dit onderzoek kunnen beleidsmakers helpen om te bepalen welke factoren het meest van belang zijn bij het ontwerpen van interventies die gericht zijn op

het verhogen van het gebruik van sociale voorzieningen. De meest veelbelovende manier om niet-gebruik terug te dringen lijkt op basis van dit onderzoek om mensen die in aanmerking komen voor bepaalde toeslagen op een persoonlijke manier nadrukkelijk te wijzen op hun recht op deze voorzieningen.

Dit onderzoek richtte zich op zorgtoeslag en kindgebonden budget. Het is de moeite waard om soortgelijk onderzoek ook te doen voor andere typen voorzieningen, bijvoorbeeld algemene bijstand en verschillende gemeentelijke voorzieningen.

Begrippenlijst

<i>Executieve functies</i>	Processen die ons helpen bij het plannen, organiseren, uitvoeren en controleren van ons gedrag om onze doelen te bereiken.
<i>Zelf-effectiviteit</i>	De mate waarin een persoon gelooft dat hij of zij in staat is om een bepaalde taak of activiteit succesvol uit te voeren
<i>Waargenomen recht</i>	De mate waarin mensen denken in aanmerking te komen voor (recht te hebben op) een toeslag.